

Тарієв С. Р.,

доктор юридичних наук, заслужений юрист України,
голова Апеляційного суду Чернігівської області

**ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
У РАМКАХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

**CARRYING COVERT INVESTIGATIVE (DETECTIVE) ACTIONS
IN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL LEGAL ASSISTANCE
IN CRIMINAL PROCEEDINGS**

Стаття присвячена дослідженню проблем розслідування кримінального правопорушення оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) діями в рамках міжнародно-правової допомоги.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи, кримінальне правопорушення, міжнародно-правова допомога.

Статья посвящена исследованию проблем расследования уголовного правонарушения оперативно-розыскными мероприятиями и негласными следственными (розыскными) действиями в рамках международно-правовой помощи.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, оперативно-розыскные мероприятия, уголовного правонарушения, международно-правовая помощь.

The article is devoted to research of problems of criminal investigation of the detective-search measures and secret investigative (search) actions in the framework of international legal assistance.

Key words: covert investigative (search) actions, operational investigative activities, criminal offences, international legal assistance.

З огляду на наявний потенціал розслідування кримінального правопорушення оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) діями ми звертаємо увагу на той факт, що повноваження проводити негласні дії отримали не лише оперативні підрозділи, а й інші уповноважені законом суб'єкти, що значно підвищило сьогодні оперативність реагування на злочинні прояви кримінальних структур.

Таким чином, наукова розробленість проблеми дослідження негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України є фактом, який не слід ставити під сумнів. Але ми розуміємо, що новизна такого інституту для кримінально-процесуального права нашої держави дає можливість говорити про перебування науки на новій стадії його осмислення як нормативної реальності.

Метою статті є ознайомлення наукової спільноти з деякими питаннями застосування оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінального правопорушення.

Пошуком розв'язання проблемних питань застосування оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінального правопорушення займалися такі вчені, як К.В. Антонов, В.Ф. Антипенко, О. А. Біличак, О.С. Допілка, О.Ф. Долженков, Є.В. І. Василичук, В.О. Глушков, В.П. Смельянов, В.Н. Кубальський І.П. Козаченко, Л.В. Новікова, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, Є.Д. Скулиш, В.В. Шендрік, М.Є. Шумило та ін.

Ми поділяємо позицію В.М. Тertiшника, що новий КПК України не стільки розв'язав певні про-

блеми, скільки створив нові. Законодавець відніс провадження негласних слідчих (розшукових) дій до компетенції слідчого, на якого звалилася вся процесуальна діяльність, починаючи з отримання заяви про злочин, а отже, збільшився обсяг слідчої роботи. Законодавець ввів нові фігури в кримінальному процесі – слідчого судді й присяжних. Як наслідок, потребує збільшення штатна чисельність слідчих, прокурорів, суддів, а вочевидь і обсяг фінансування їх діяльності з державного бюджету [1, с. 198].

Саме на вирішення цих стратегічних завдань реформування кримінального процесу й спрямовано нове кримінальне процесуальне законодавство. Разом із тим зазначимо, що поява цього нового інституту в кримінальному процесі України неоднозначно сприймається вітчизняними науковцями та практиками [2].

І це цілком закономірно, адже цей інститут із моменту набуття чинності новим КПК України за результатами аналізу його норм і реалізації на практиці стає зрозумілим, що він потребує більш докладного правового врегулювання на відомчому та міжвідомчому рівнях.

З огляду на тенденцію включення оперативно-розшукової діяльності в систему досудового розслідування, як лаконічно зазначає М.Є. Шумило, «порушується вельми важлива проблема. Якою мірою це доцільно й обґрунтовано й чи стане досудове розслідування ефективним?» [3, с. 452].

Актуальність досліджуваної проблеми – в тому, що поглинання досудовим розслідуванням оперативно-розшукових заходів має певні переваги – усунення дублювання, яке експерти Ради Європи розці-

нили у висновку від 2 листопада 2011 р. як «наміри відійти від громіздкого, із чисельними повторами, триступеневого кримінального процесу радянського типу» [4, с. 12].

З іншого боку, в змішуванні кримінально-процесуальної діяльності та оперативно-розшукових заходів є теж певна небезпека. Як зазначав А. Дубинський, «...зрощування цих двох функцій неприпустимо, бо воно може негативно позначитись на оцінці доказів, об'єктивності розслідування, формуванні висновків у кримінальній справі...» [5, с. 89]. Дійсно, маємо «важливу проблему».

З прийняттям нового КПК (2012 р.) питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження було згруповано, процесуалізовано й зосереджено в розділі IX КПК України. Визначаючи обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, законодавець у ст. 542 КПК зазначив, що така допомога може здійснюватися також шляхом виконання окремих процесуальних дій.

Спочатку необхідно наголосити, що під час виконання на території України окремих процесуальних дій за запитом (клопотанням, дорученням) компетентних органів іноземних держав застосовуються положення КПК України. На прохання компетентного органу іноземної держави під час виконання на території України таких процесуальних дій може застосовуватися процесуальне законодавство іноземної держави, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого міжнародного договору України – за умови, що дане прохання не суперечить законодавству України (ч.4 ст.4 КПК)¹. Вказані обставини доповнюються нормою ст. 543 КПК, яка передбачає: «Порядок направлення запиту до іншої держави, порядок розгляду уповноваженим (центральним) органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу і порядок виконання такого запиту визначаються цим Кодексом і чинними міжнародними договорами України».

Ретельний аналіз норм даного розділу і співставлення його з нормами глави 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» (НСРД) дає нам підстави говорити про чотири парадигми проведення НСРД у межах надання міжнародної правової допомоги.

1. Правове регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій на території України на підставі запиту (доручення, клопотання) компетентного органу іноземних держав.

2. Правове регулювання міжнародної правової допомоги на підставі запиту (доручення, клопотання) компетентного органу України про проведення негласних, спеціальних слідчих дій на території іноземних держав.

3. Процесуальні питання використання в кримінальному провадженні України результатів проведення негласних, спеціальних слідчих дій компетентними органами іноземних держав у межах кримінального провадження та переданих його

Україні в порядку глави 45 КПК («Кримінальне провадження в порядку перейняття»).

4. Правові проблеми процесуальних дій під час проведення НСРД спільними слідчими групами України та іноземних держав (ст.571 КПК).

В Україні центральним органом, уповноваженим від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи, в тому числі під час проведення процесуальних дій, і вжити всіх заходів з метою його виконання, виступає Генеральна прокуратура України, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесеного за підслідністю до Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), яке в таких випадках здійснює функції центрального органу України (ч.1 ст. 545 КПК).

Наприклад, для проведення моніторингу банківських рахунків НСРД у рамках міжнародної правової допомоги необхідно звертатися із запитом до НАБУ як до компетентного органу, оскільки його проведення віднесено до підслідності останнього у кримінальному провадженні (ч.1 ст.269-1 КПК).

Якщо процесуальні дії потребують спеціального дозволу, то необхідно керуватися вимогами ст. 562 КПК. Така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає. Підставою для вирішення питання щодо надання такого дозволу є матеріали звернення компетентного органу іноземної держави (ч.1 ст. 562 КПК).

У разі якщо під час звернення за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія може запитуватися лише після надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому КПК України. При цьому належно засвідчена копія такого дозволу долучається до матеріалів запиту (ч. 2 ст. 562 КПК).

Отже, підставами для проведення НСРД на території України в порядку міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні є:

1) наявність обґрунтованого запиту (доручення, клопотання) уповноваженого (центрального) органу іноземної держави, зміст якого за формою (ст. 552 КПК) відповідає вимогам КПК України або міжнародному договору України;

2) наявність гарантій запитуючої сторони щодо забезпечення умов конфіденційності;

3) наявність відомостей про офіційну державну реєстрацію кримінального правопорушення у відповідності до вимог процесуального законодавства запитуючої іноземної держави;

4) запит стосується кримінального правопорушення, за яке в Україні передбачена кримінальна відповідальність за вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів (за виключенням проведення таких НСРД як установлення місцезнаходження радіоелектронних засобів (ст. 268 КПК), зняття інформації з електронно-інформаційних систем, доступ до яких

не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК);

5) наявність відповідного дозволу прокурора або суду в порядку гл. 21 КПК України (за виключенням ст. 268 і ч. 2 ст. 264 КПК), навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає. Підставою для вирішення питання щодо подання такого дозволу є матеріали звернення компетентного органу іншої держави (ст. 562 КПК).

Законом визначені також підстави для відмови у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу.

Перша група підстав для такої відмови повинна бути передбачена міжнародним договором України (ч. 1 ст. 557 КПК), а за відсутності договору України у виконанні запиту повинно бути відмовлено, якщо (ч. 2 ст. 557 КПК):

1) виконання запиту суперечитиме конституційним засадам чи може завдати шкоди суверенітету, безпеці, громадському порядку або іншим інтересам України;

2) запит стосується правопорушення, щодо якого в Україні стосовно тієї самої особи судом прийнято рішення, яке набрало законної сили;

3) запитуюча сторона не забезпечує взаємності в цій сфері;

4) запит стосується діяння, яке не є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність;

5) є достатні підстави вважати, що запит спрямований на переслідування, засудження або покарання особи за ознаками її раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

б) запит стосується кримінального правопорушення, яке є предметом досудового розслідування або судового розгляду в Україні.

Зважаючи на викладене, питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій потребують більш чіткого законодавчого врегулювання та уніфікації норм спеціальних слідчих дій у міжнародному праві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тертишник В.М. Концептуальні проблеми кримінального процесу сьогодні / В.М. Тертишник // Право і суспільство. – 2014. – № 6-2. – С. 194–198.
2. Черков В.О. До питання про співвідношення оперативно-розшукової діяльності й негласних слідчих (розшукових) дій за проектом нового КПК України / В.О. Черков, О.М. Чистолінов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cogr-lguvd.lg.ua/d120106.html>.
3. Шумило М.Є. Оперативно-розшукові заходи у структурі досудового розслідування в проекті КПК України (проблеми унормування і правозастосування) / М.Є. Шумило // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 452–462.
4. Висновок щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України. – Страсбург, 2011 – С. 12.
5. Дубинский А.Я. Исполнение процессуальных решений следователя. Правовые и организационные проблемы / А.Я. Дубинский. – К., 1989.